

Patak Márta

SVÁJCISAPKA, REVERENDA

Egy család számára túl nagynak vélte a házat az igazságosztó rendszer, így kerülhetett apám egész fiatalon családostul abba a kertvárosi polgári házba, amelybe a nővérem és a bátyám mellé én már beleszülettem. Máig azt a háromablakos magas, kovácsoltvas kerítéssel körbevett sarki házat érzem valódi otthonomnak, jöllehet apám halála után eladtuk, és azóta már számtalanszor gazdát cserélt, új tulajdonosai pedig szinte a felismerhetetlenségig átalakították. De a ház még áll, a két utcára néző, terméskő lábazatos, kovácsoltvas kerítés pedig megadón követi az idővel egyre jobban rövidülő, egyre meredekebb mellékutcát, ahol gyerekkoromban annyit szánkóztam. Megvan a díszes nagykapu is, melynek kilincset alig értem föl, mindig a nővéremet vagy a bátyámat kellett megkérnem, hogy engedjen ki, ha át akartam menni a barátnőmhöz, aki a szemközti ház egyik udvari lakásában lakott, és többnyire náluk töltöttem a délutánt.

Miután kettéosztották a házat, oldalt nyitottak egy bejáratot, és kiutalták apámnak az egyik utcai nagyszobát meg a két belső kisebbet. Az eredeti tulajdonos és építtető két lánya, Böske néni meg a húga az utcafront kisebbik nagyszobáját kapta, és a hátsó udvari bejáraton közlekedhettek.

Mióta az eszemet tudom, menekültem Böske néni elől. Összerezzen-tem, ha meghallottam az udvaron játék közben, hogy odabent fordul a kulcs a zárban, megnyikordul a dupla szárnyas ajtó belső sarokpántja, és már szaladtam is haza, vagy át a szomszédba, ha éppen nyitva volt a nagykapu. Velem ellentétben a nővérem meg a bátyám szándékosan bevárta Böske nénit a ház sarkánál, és panaszosan elnyújtott, éneklő gyerekhangon ráköszöntek. Még most is visszhangzik bennem szándékosan felülintonált, fülsértő hangjuk, Csááááááááááám, Beske nééééniiii! Nem tudom, Böske néni mormogott-e nekik valamit a foga között, vagy éppen csak megbiccentette svájcisapkás busa fejét válaszképpen, mert én azt már nem vártam meg, hanem a szemközti ház kapujából vagy a bejárati ajtónk ablakából lestem, mintha nem is a szűrős tekintetével meg a hangjával, hanem a puszta lényével is kárt tehetne bennem.

Futkosott a hideg a hátamon, mert akármilyen messze voltam is tőle, éreztem, ahogy megcsap a szele, megmozdul körülöttem a levegő, amint aktatáskáját ütemesen lóbálva elvonul előttem az ajtó vagy az út túloldalán.

Böske néni nagyon kövér volt. Így visszagondolva gyerekkoromból nem is emlékszem nála kövérebb emberre, de mégsem a kövérsége miatt lett olyan félelmetes a szememben. Nem attól, hiszen büszkén, fölszegett fejjel, katonás léptekkel járt, mint aki a világ urának képzelet magát, és közben folyton körbelengte az a fagyos idegenség, ami engem halálra rémisztett. Ha apámmal véletlenül összefutott az udvaron, megvető közönnyel kikerülte, és a kifosztott kiváltságosok sértett méltóságával úgy vonult el előtte, mintha apám lenne az oka az összes sérelemnek, ami őt valaha is érte ebben az életben. Apám pedig úton-útfélen szidta-hordta, elmondta minden vén szatyornak a háta mögött, akárha minden bajának Böske néni lenne az egyetlen forrása.

Böske néniék állandóan csukva tartották az összes ajtót, ablakot, talán nem is szellőztettek, hátul az udvaron időnként azonban mégis megcsapta orromat a nehéz brokátfüggönyökből meg a szekrényekből áradó naftalinillat, ami elvegyült azzal a különös, számomra teljesen idegen, átható szaggal, amit a mienkhez hasonló, a többenél jóval régebbi és magasabb, jellegzetes polgári épületek előtt éreztem az utcánkban.

Idegenségével együtt vonzott ez a szag, mindig megálltam egy-egy nyitott ablak alatt, jó mélyen beleszimatoltam a levegőbe, mint a kutya, amikor orrát a magasba tartva vizsgálgatja szaglójában a levegőt. Nálunk még a szagok is mások voltak, pedig mi is olyan magas házban laktunk.

Ha Böske néni nem köszön vissza, ezután ti se köszönjetelek neki, jegyezte meg egyszer apánk, kihasználva, hogy anyánk átugrott valamiért a szomszédba, ahol a barátnómék is laktak, mert mindig egymástól kértek, ha éppen hiányzott valami a főzéshez. Apánk sorba ültetett a nagyszobában a díványon, amely az ágyuktól jó messzire, közvetlenül az ajtó mellett volt, és úgy oktatott bennünket. Kitérte az ajtót, hogy meghallja a nagykapu nyikordulását, ha jön vissza anyánk. Én beharaptam a számat, meg sem mertem szólalni, némán hallgattam az intelmeit.

Böske néni gyűlölte apámat, apám is Böske nénit, nekem pedig hozzátartozott az életemhez, mint valami szükséges rossz, aki elől elbújtam ugyan, de sose menekültem, mert nemritkán még álmomban is kísértett, fölém tornyosult hatalmas alakjával, és svájcisapkáját félretolva, eltorzult arccal olvasta fejemre a bűneimet, amiket majd meg kell gyónnom pénteken a kanonok úrnak. Egyenként felsorolta, hogy mi mindenben vétkeztem, jelentőségteljesen szünetet tartva a bűneim között, mintha várná a hatást, és egyre jobban összevonta a szemöldökét, ahogy nézett rám. Arca fokozatosan eltorzult, én meg hiába igyekeztem védekezően szemem elé húzni a karomat, valami titokzatos erő nem engedte, hogy fölemeljem. Böske néni megállás nélkül sorolta, és időközben átváltozott, már nem is ő volt, hanem a kanonok úr. Fekete reverendájában, Böske néni svájcisapkájával a fején, az ő arcával, összevont szemöldökével rázta előttem fenyegetően a mutatóujját, pokolra jutsz, meglásd, ha tovább paráználsz. Csuromvizes voltam, amikor felébredtem, és az egészben az volt a legborzasztóbb, hogy olyan valóságosnak tűnt minden, hirtelenjében nem is tudtam eldönteni, Böske néni tényleg elmondhatta-e a kanonoknak, hogy mit művelünk odaát a farakás mögött a barátnőm szomszédáival, vagy az egészet csak úgy álmodtam.

A bűntanya. Így emlegette volna a szószékről, ha tudja, mi folyik ott, de én annyira féltem elmondani bárkinek is, hogy a barátnőmön kívül senkivel nem beszéltem róla. Valahányszor gyónni indultam, úgy csuktam be magam mögött a kovácsoltvas nagykaput, mintha utoljára lépnék ki rajta, mert ekkora bűnnel a vállamon úgysem úszhatom meg élve a kanonok haragját, pokolra juttat engem, még mielőtt a Jóisten megtehetné. Egész úton azon gyötrődtem, hogyan is vágjak bele. A tízparancsolat járt a fejemben, végiggondoltam, hogy a paráználkodás előtti parancsolatok közül még mikor és miben vétkeztem az utolsó szentgyónásom óta. Egy-egy nehéz találkozás előtt még most is ugyanaz a félelem jár át, mint amikor akkor a gyóntatófülke ajtaját kinyitottam.

Pedig fölösleges volt rettegnem. A kanonok úr távolba meredve ült a helyén, láttam rezzenéstelen arcát, ahogy rá-rápillantottam a rácson keresztül. Egy szót sem szólt, a végén gépiesen megadta a feloldozást, mintha a teljes gyónásom abból állt volna, hogy tegnap éjjel imádság nélkül aludtam el. Meg se hallotta a paráználkodást, pedig szünetet is tartottam utána. A negyedik parancsolatbeli vétkeim után

következett, meg is bicsaklott a hangom, ahogy kimondtam, aztán elhallgattam, mintha fogódzkodót kínálnék a kanonok úrnak. Behunytam a szememet, vártam, mint amikor anyám keze pofonra lendül. El voltam készülve a legrosszabbra, de semmi sem történt. Úgy álltam föl a gyóntatófülke térdeplőjéről, mint akit leforráztak. Lelkem mélyén éreztem, hogy az öt Üdvözlégy meg az öt Miatyánk nem elég, hogy vezekeljek a paráználkodásért, szerettem volna, ha megkapom érte a méltó büntetést, de hiába gyóntam meg, a feloldozás nem segített.

Így aztán senkitől nem kaptam büntetést a farakás mögött törtéte-kért. A barátnőmmel közös titkunk maradt mindaz, amit ott láttunk, ki-ki őrizte a magáét, még annyival sem tettük könnyebbé a helyzetet, hogy egymásnak elmeséljük, annyira szégyelljük, hogy mit művelünk. Valahányszor eszembe jutott a pillanat, amikor én kerültem sorra, és remegő lábakkal elindultam a farakás mögé a nagyfiú után, mindig a közeledő svájcisapkás Böske néni meg az összevont szemöldökű kanonok úr szigorú pillantását éreztem a hátamban.

Még ennyi idő után sem tudom eldönteni, hogy kitől tartottam jobban, Böske nénitől-e vagy a kanonok úrtól. Talán nem véletlenül, hisz végső soron egyformák voltak. Nemtelen lényükkel fölébe magaslottak mindenkinek, még apámnak meg a tanító bácsimnak, sőt még az iskolánk beesett arcú, mogorva igazgatójának is. Böske néni is, a kanonok úr is úgy vonult végig az utcán, hogy szinte megdermedt körülöttük a levegő. Megállt az élet, nyáron talán még a szünet nélkül ricsajozó verebek is elhallgattak arra az időre a platánfán, amíg elvonultak alatta. Elhallgattunk mi is, az örökké harsány gyerekek, és nekem úgy tűnt, mintha még a hatalmas, fekete Volga taxik is hangtalanul suhannának el mellettünk a dermesztő hideg, légüressé váló térben, nehogy jelenlétükkel magukra vonják a fekete reverendás kanonok úr vagy a négerbarna bőr aktatáskáját ütemesen lóbáló, svájcisapkás Böske néni haragját.

Elalvás előtt sokszor elgondolkodtam, hogy vajon a testvéreim miért nem félnek Böske nénitől. Én aludtam közvetlenül az ajtó mellett, ők ketten pedig az utcára nyíló ablakok alatt. Úgy állt az ágyuk egymás mellett, mint az óvodában az összecuskható, fémvázás, szürke vászonhevederes táborigyaink, az enyém már nem fért volna el, pontosabban, ha beállítják a sorba, elég körülményes lett volna kinyitni tőle a spalettás ablakot.

Akkor még fel sem tűnt nekem az a gúnyos él szándékosan elnyújtott, kántáló hangú köszönésükben, az a gyermeki, ámde leplezetlenül fürkésző pillantás, ahogy a nővérem meg a bátyám belebámul Böske néni arcába, mert én csak szaladtam a félelmem elől. A hűgától pedig talán még Böske néninél is jobban tartottam, mert bár ki sem tette a lábát a házból, de én valahányszor rá gondoltam, mindig az az elmosódott, arctalan, fehér ruhás alak jelent meg előttem, aki mintha Böske néni nyúlánk kísértete volna.

Egyik nap az utcánk túloldalán állunk, a barátnómék alacsony házától valamivel följebb, már majdnem a sarkon, a mély árok partján, melynek lefolyórácsai fölött mindig elfogott a borzongás, főleg eső után, vagy ha valaki éppen mosott, és a meredek utcán lefelé zúduló habos víz eltűnt a csatorna rácsai között, mert nekem ilyenkor mindig a menekülő patkányok jutottak eszembe. Ezt az árkot kellett volna átugranom. Éppen lendültem volna, hogy a nagyobbak biztatására zokszó nélkül átugorjam, mikor a bátyám elkiáltotta magát, vigyázz, jön a Böske!

Még most is hallom hátam mögött a nagyfiúk gúnyos nevetését, ahogy lábamat nyakamba szedve meglódulok fölfelé a mellékutcán. Magam sem értem, hová, csak szaladok föl, egész a kálváriáig talán, vagy a víztoronyig, mindegy meddig, oda, ahol talán már ház sincs, csak a romház, rókalyuk meg a pipacsmező. Visz a lábam fölfelé, ahol most rajtam kívül senki se jár, ahová a verébricsaj sem hallatszik fel, sem a szürke busz köhögő motorjának zaja, amint erővel küzd a meredek utca felső szakaszának utolsó métereivel, az embernek megesik rajta a szíve, mint a széles hátú muraközikeken, mikor kegyetlenül üti őket a fuvaros, pedig meg-megbicsakló térddel, inukat megfeszítve húzzák fölfelé a szénnel megrakott speditőr kocsit.

Két álló órán keresztül gyóntatta a kanonok úr ezt a két buzeránst. Elhaladtomban ennyit hallottam. Apám hangja nem volt se gúnyos, se vádoló, még az a sajátos célzatosság is hiányzott belőle, amivel mindig beszélt a kanonok úrról vagy Böske néniről. Éppen csak megjegyezte, mintha azt mondaná, ma nem esett az eső. Mintha vízzel teli pohár felszínén keresztül beszélne, vagy mintha már éppen torkára érne az első korty, de még mielőtt rendesen inni kezd, szeretné elmondani a lényegét. Ennyit hallottam akkor éjjel, a fészkelődésen meg az ágy-reccsenésen kívül más hang nem ütötte meg a fülemet a szobájuk előtt.

Egy pillanatra visszacsengett bennem apám hangja, de hogy mit mondott, föl sem fogtam már. Ugyanazt az érthetetlen mondatot ismételte, hangja nem volt vádoló, nem is gúnyos, inkább elnéző, megértő, mintha a sötét elég indok volna rá, hogy fölmentsen mindenkit, akit eddig vádolt. Ezzel a mondatával ringatott vissza az álmomba.

És látom magam előtt, ahogy a kanonok úr befordul a kovácsoltvas nagykapun, melynek kilincset még alig érem föl. Benyit rajta, és határozottan elindul Böske néniék felé. Reverendája lobog a szélben a kabátja szárnyával együtt, mert tél van, a hó is esik éppen. Karácsony előtti idő, senki nem jár az utcán, csak a plébános úr, az ő hatalmas lábnyomai látszanak a hóban a járdán, de azok se sokáig, mert kiszáradva belepi őket a hó, és már csak egy ösvényszerű sáv marad utánuk. Habozok, hogy elinduljak-e rajta, kövessem-e a kanonok urat a nagykapun túlra.

Tűnődve megállok az utcasarkon, mintha egy félrelebbentett függöny mögül nézném, ahogy egyre sűrűbb pelyhekben hull a hó, és lassan belepi előttem a járdán a plébános úr ösvényét, a kovácsoltvas nagykaput, a terméskő lábazatos kerítést, a kertet, a kopasz szőlőlugast, aztán az egész házat, melynek lakóit nem ismerem, de azt tudom, hogy a hátsó lakásban a kanonok úr ott van a társbérlőnkkel, Böske nénivel meg a hűgával, és akármilyen történjen is, én feloldozom őket szertefoszlott félelemmel, az emlékezetemmel.

Oltár, 2016 (17 x 14 x 13 cm, bronz)